

Vadå tolerans?

– dalaungdomars livsfrågor på vita duken

Film gör man för att visa andra. I början av året gav sig några gymnasieungdomar i Dalarna ut på en kreativ resa som slutade i elva korta dokumentärfilmer som ställde lika många etiska frågor på högkant. Under vägen har de fört en kamp med tekniken och klockan, de har diskuterat, slitit och skapat. Resultatet visades vid en filmfestival i Kvarnsvedens Folkets hus en dag i mars.

AV AGNETA BARLE

När Forum för levande historia initierade det landsomfattande projektet Vadå Tolerans? var det självklart för Film i Dalarna att vara med. Pia Johansson, filmpedagog och dokumentärfilmare, knöts till projektet, liksom Studieförbundet Bilda, där Alexander Lindblad jobbar med film i skolan. De båda fungerade som bollplank och stöd under hela projektiden. Ung-

domar från tre gymnasieklasser, på Hagagymnasiet i Borlänge, Vansbro Utbildningscenter och Leksands gymnasium, tog sig an uppgiften att göra film av olika etiska frågeställningar.

Efter en gemensam kick off följde en intensiv period med brainstorming, research och praktiskt råjobb. Samhällskunskapslärarna för de tre klasserna fick två dagars fortbildning i

videoteknik av Ingvar Grau på Film i Dalarna.

– Att det blev gymnasiet kändes självklart, säger Malin Lagergren, chef för Film i Dalarna. Uppdraget krävde mycket planering och mod att ta ställning. Jag är mycket nöjd med hur väl projektet har landat.

Vad gör dig skitförbannad? Vad får dig att bli riktigt lycklig? Med dessa frågor konfronterade Pia och Alexander ungdomarna. Att hitta det som verkligen engagerade dem, att få dem att fundera över egna och andras känslor – det blev nyckeln till temat i varje film. Somliga var klart avvaktande inför uppgiften att göra dokumentärfilm. De ville hellre göra spelfilm.

– Här var vi stenhårda, säger Pia. De sanna berättelserna hade de alldeles om hörnet, de fick leta upp dem. Projektet handlade mycket om förarbetet, om att möta människor, att få dem att ställa upp. Om skärpan var halvtaskig spelade ingen roll, det viktiga var att hitta personerna.

– I dokumentärfilmen får man vara personlig, säger Alexander. Där kan du komma ut med ditt budskap på ett suveränt sätt.

FÖR UNGDOMARNA BLEV det tre intensiva månader. Det fanns gånger när de var så trötta på varandra, då det mesta var skit och att ingenting blev som de hade tänkt sig. Att komma på en bra idé är en sak, att få den att landa är något helt annat. Snart insåg tjejerna på Hagagymnasiet att filmproduktion tar tid och att de förbundit sig att leverera en fem minuters dokumentärfilm om ett kontroversiellt ämne, till ett visst datum. Då gällde det att planera allt in i minsta detalj, få tekniken att funka och hålla ihop gruppen.

– Jag skötte markservicen, säger Mattias Gradén, en av lärarna på Hagagymnasiet. Jag såg till att schemat hölls, att logistiken och datorerna fungerade och pushade på i största allmänhet. Det var inte en helt lätt roll, som lärare är man van vid att styra och har utvecklat ett visst kontrollbehov.

Till slut blev det i alla fall den 15 mars och filmfestivalen i Kvarnsvedens Folkets hus är verklighet. Elva filmer med elva olika infallsvinklar på begreppet tolerans rullas högtidligen upp på duken. Stämningen var laddad, glad och lite nervös. Först ut var Hagagymnasiet, där elevernas filmer handlade om kvinnomisshandel, barn till homosexuella föräldrar, begreppet ”hora” och om Shakeb, en kille som bott i Sverige i fyra månader.

– Vi ville uppmärksamma kvinnors utsatthet, säger Karin, som tillsammans med Eleonora och Hanna valde att göra en film om våld mot kvinnor.

– Det svåraste var att hitta någon som ville ställa upp och berätta. Vi pratade med polisen och kvinnojouren men deras tystnadsplikt hindrade dem från att peka ut någon speciell person. Då hittade vi en berättelse på hemsidan Fågel Fenix (www.fagelfenix.org) som vi använde. Där finns flera autentiska berättelser från misshandlade kvinnor. Tipset om hemsidan fick vi av en socialassistent i kommunen.

Babypojken Elian ligger och jollrar i sin säng. Det är om hans tillblivelse som Fridas, Linas, Annamarias och Elin film handlar. Föräldrarna sitter i soffan och talar om hur Elian kom till – genom heminsemination, eftersom pappan är homosexuell och mamman hetero. Mamman och pappan lever som ett par men har ingen sexuell relation. De berättar om sin vänskap och om kärleken till sin efterlängtrade son.

– Vi valde att göra filmen ur barnets perspektiv, säger Annamaria. Vi känner att vi satt fokus på rätt sak.

– Men det var svårt att gå rakt in i någons hem med stativ och kameror, säger Frida. Vilka frågor kunde vi ställa? Det löste sig naturligt eftersom Elians föräldrar var så öppna.

Filmen *Elian* ställer en kontroversiell fråga till åskådaren. Vad tycker du? Var ligger din toleransnivå? Budskapet är klockrent, filmen visar ett lyckligt

exempel på en ny sorts familj.

– Så här kan en familj se ut idag, säger Elin, som är kompis med pappan i filmen. Det här vill jag berätta för alla!

Varför får lärarna dricka kaffe på lektionstid men inte eleverna? Ett gäng från Vansbro Utbildningscenter satte skolans regler i fokus. Hur ser maktspelet ut i skolan?

– Vi märkte skillnad när vi bytte från högstadiet till gymnasiet, säger Sanna som gjort filmen tillsammans med Johannes, Ellen och Alexander.

Det är ett bra kamerajobb, bra klipp, kul infallsvinkel med glimten i ögat. Men biträdande rektorn, som i filmen får representera auktoriteten, ses inte i särskilt god dager. Hur uppfattar han den och hur tänker de hantera eventuella negativa reaktioner?

– Det är värt att diskutera ... säger Alexander och använder exakt samma svar som biträdande rektorn gav på de flesta frågorna i filmen.

– Man har ett stort ansvar som filmproducent, påpekar Pia Johansson. För att få fram sitt budskap måste man vara modig, men man får räkna med motreaktioner.

NÄR ALLA FILMER visats, alla elever och lärare högtidligen avtackats och fått säga sitt, avslutades dagen med ett besök av Ewa Cederstam, filmfotograf och filmare. Hon visade två av sina senaste produktioner, *Kvinnans plats* och *Fast eller flytande*. Dokumentärerna berörde alla på djupet och väckte en mängd frågor från ungdomarna, som numera ser på film på ett helt nytt sätt.

– Nu vet jag vilket himla jobb som är nedlagt bakom varje film, säger Frida på Hagagymnasiet. Jag tittar till och med på nyheterna på tv med andra ögon idag.

– Du som är bakom kameran bestämmer, säger Elin som går på samma skola. Nu ser jag till exempel vilken vinkel han eller hon har valt och hur de har klippt.

– Vadå Tolerans? blev ett grupparbete i ordets rätta bemärkelse, säger tjejnarnas lärare Mattias Gradén. Det har varit en tuff resa för dem, ibland stod alltihop dem upp i halsen. Men vilken fin eftersmak det blev! Deras slit mynnade ut i någonting riktigt bra. ”Inte

»För att få fram sitt budskap måste man vara modig, men man får räkna med motreaktioner.«

förrän nu känns det bra,” sa en tjej till mig för bara någon vecka sedan. Det jobbiga hade de tagit sig igenom, nu kände hon sig stolt över det hon och hennes kompisar hade åstadkommit.

– Den största behållningen för oss, säger Alexander Lindblad, har varit samtalen som uppstått med och mellan eleverna. Jag tror att den här processen har förändrat deras inställning till varandra. Jag och Pia har inte lärt dem att vara schyssta mot varann, det har projektet lärt dem. De har vågat ta konflikter, sett att de går att lösa och har bara tagit hjälp från oss när de verkligen behövt. Filmprojektet blev ett sätt att komma nära varandra.

Kanske kändes Vadå Tolerans? lite luddigt och svårt i början. Men det skapade också en frihet som fick ungdomarna att växa under resans gång. De stötte på olika hinder som de tog sig förbi. De vågade närma sig vuxenvärlden som inte alltid mötte dem med respekt. De lyfte fram svåra livsfrågor och belyste dem ur sin synvinkel. De jobbade under press och hanterade tekniska problem med den äran. Malin Lagergrens uppmaning till dem att visa sina filmer för politiker, lärare, kompisar och föräldrar tog de säkert på allvar.

Se filmerna och läs mer om Vadå tolerans? på www.tolerans.levandehistoria.se. Ett urval av de filmer som gjorts inom projektet Vadå tolerans? kommer att samlas på en dvd.